

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

Παίζει τὴν 69 Ὀλυμπιάδα (π. λ. 502).

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ ὁ Ἐφέσιος, υἱὸς τοῦ Βλύσσωνος, ἤκμαζε περὶ τὴν 69^η Ὀλυμπιάδα. Τὸν ὠνόμαζαν πολλάκις φιλόσοφον σκοτεινὸν, διότι ὠμίλει πάντοτε δι' αἰνιγμάτων. Ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει ὅτι ἦτο πλήρης ἑαυτοῦ, καὶ κατεφρόνει σχεδὸν ὅλους.

Ἐλεγεν ὅτι ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἀρχίλοχος ἔπρεπε νὰ διώκωνται παντοῦ γρυνθοβολουμένοι.

Δὲν εἰμποροῦσε νὰ συγχωρήσῃ τοὺς Ἐφεσίους, οἵτινες ἐξώρισαν τὸν φίλον του Ἐρμόδωρον. Ἐκήρυττε δὲ ἀφόβως ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς τῆς πόλεως εἶναι ἄξιοι θανάτου, τὰ δὲ παιδιά νὰ ἐξορισθοῦν διὰ νὰ ἐκπλυνθῇ τὸ ἀμάρτημα, τὸ ὁποῖον ἔπραξαν φυγαδεύσαντες ἀναισχύντως τὸν καλλήτερον πολίτην των καὶ τὸν μεγαλύτερον ἄνδρα ὅλης τῆς πολιτείας.

Δὲν ὑπῆγε δὲ ποτε εἰς διδάσκαλον, ἀλλὰ διὰ τῶν βαθέων μελετῶν του ἔγεινεν εἰδημονέστατος. Ἐμέμφετο δὲ ὅτι καὶ ἂν ἔκαμναν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἠσθάνετο μεγάλην λύπην διὰ τὴν τύφλωσίν των. Τόσῃν δὲ θλίψιν τοῦ ἔφερε τοῦτο ὥστ' ἔκλαιε πάντοτε. Ὁ Ἰ.υβενάλης ἀντιθέτει τὸν φιλόσοφον τοῦτον μὲ τὸν Δημόκριτον, ὅς τις ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐγελοῦσεν ἀκαταπαύστως. Καθεὶς ἔλεγε, δύναται μὲν εὐκόλως νὰ ἐλέγξῃ μὲ αὐστηροὺς γέλωτας τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς μαρίας τοῦ αἰῶνος· πλὴν θαυμάζει ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ πηγὴ χορηγοῦσα τόσῃν ποσότητι ὕδατος, ὅση νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα ἔρρέαν ἀδικλείπτως ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἡρακλείτου.

Ὁ Ἡράκλειτος δὲν εἶχε πάντοτε τὰ αὐτὰ φρονήματα. Νέος ὢν, ἔλεγε, δὲν ἤξευρε τίποτε· ἠλικιωθεὶς δὲ, ἔμαθε πάντα καὶ τίποτε δὲν τοῦ ἦτον ἄγνωστον. Ἀπεστρέφето δὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔφευγε τὴν συναναστροφὴν των καὶ ἐπήγαινε εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ὁμοῦ μετὰ τὰ παιδάρια τῆς πόλεως παίζων τὸν ἀστράγαλον καὶ ἄλλα ἀθῶα παιγνίδια. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἐφέσιοι ἐσυνάζοντο περὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἐκύτταζαν, ἄθλιοι, τοὺς ἔλεγε, διατί ἐκπλήττεσθε βλέποντές με παίζοντα μετὰ τὰ μικρὰ ταῦτα παιδία; Δὲν εἶναι πολὺ καλῆτερον νὰ κάμνη τις τοῦτο, παρὰ νὰ συγκατανεύῃ μετὰ σᾶς εἰς τὴν κακὴν ἐπιστάσιαν τὴν ὁποίαν ἔχετε εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας.

Οἱ Ἐφέσιοι τὸν παρεκάλεσαν νὰ τοὺς δώσῃ νόμους· ἀλλ' ὁ Ἡράκλειτος δὲν ἠθέλησεν, ὅτι τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ ἦσαν ἤδη πολὺ διεφθαρμένα, καὶ τρόπον ἄλλο ἐῦρισκε διὰ ν' ἀλλάξουν διαγωγὴν.

Οἱ λαοὶ, ἔλεγεν, ὀφείλουν νὰ μάχωνται μετὰ τὴν αὐτὴν ζέσιν διὰ τῶν νόμων των τὴν διατήρησιν, ὡς καὶ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν τειχῶν των· ὅτι πρέπει τις νὰ ἦναι πρόθυμος μᾶλλον εἰς τὸ νὰ καταπαύσῃ τὴν μνησικακίαν, παρὰ εἰς τὸ νὰ σβέσῃ τὴν πυρκαϊάν· διότι τὰ ἐπακόλουθα τοῦ πάθους εἶναι ἀπειράκις κινδυνωδέστερα ἢ τῆς πυρκαϊᾶς· καθότι ἢ μὲν πυρκαϊὰ παύει ἀφ' οὗ ἀποτεφρώσῃ οἰκίας τινάς· ἢ μνησικακία ὅμως εἰμπορεῖ νὰ προξενήσῃ πολέμους σκληροὺς, ὅθεν ἔπεται καταστροφὴ καὶ ἐνίστε παντελὴς λαῶν ὄλεθρος.

Εἰς δημεγερσίαν τινὰ συμβᾶσαν εἰς τὴν Ἐφεσον, παρεκάλεσαν τινὲς τὸν Ἡράκλειτον νὰ εἴπῃ ἔμπροσθεν παντὸς τοῦ λαοῦ μετὰ ποῖον τρόπον ἔπρεπε νὰ ἐμποδίζουσι τὰς σασιάσεις. Ὁ Ἡράκλειτος ἀνέβη εἰς ὑψηλὴν τινα καθέδραν

καὶ ζητήσας ποτήριον, τὸ ἐγέμισε νερὸν ψυχρὸν, καὶ ἀφοῦ εἰς αὐτὸ ἀνακάτωσεν ὀλίγα ἄγρια ὄσπρια, τὸ κατέπιεν· ἔπειτα, καταβάς ἐκείθεν ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ εἴπῃ τί. Μὲ τοῦτο ἐφανέρονεν ὅτι διὰ νὰ προλαμβάνωνται αἱ στάσεις πρέπει νὰ διωχθῶν ἀπὸ τὴν πολιτείαν ἢ πολυτέλεια καὶ τρυφή, καὶ νὰ συνειθίσουν οἱ πολῖται εἰς τὴν ὀλιγάρκειαν.

Ὁ Ἡράκλειτος ἐσύνθεσε βιβλίον περὶ φύσεως, τὸ ὁποῖον ἔβαλεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Ἦτο δὲ μὲ μεγάλην ἀσάφειαν γραμμένον, διὰ νὰ δύνανται μόνον οἱ πεπαιδευμένοι νὰ τὸ ἀναγνώσκουν, ἀπὸ φόβον μὴ, ἂν ὁ λαὸς εὐρισκεν εἰς αὐτὸ εὐχαρίστησιν, καταντήσῃ πάγκοινον καὶ ἐκ τούτου καταφρονηθῇ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔλαβε μεγάλην ὑπόληψιν· διότι, λέγει ὁ Δουκρέτιος, κἀνεὶς δὲν ἐννοοῦσε τὰ γραφόμενα. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Περσίας Δαρεῖος, ἀκούσας περὶ τούτου, ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς του νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν συγγραφέα νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Περσίαν νὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσῃ, προσφέρων εἰς αὐτὸν σημαντικὴν τινα ἀντιμισθίαν καὶ κατοικίαν εἰς τὸ ἀνακτόριόν του· ἀλλ' ὁ Ἡράκλειτος ἀπεποιήθη ὅλα.

Ποτὲ σχεδὸν δὲν ὠμίλει ὁ φιλόσοφος οὗτος· καὶ ὅταν τις τὸν ἠρώτῃ τὴν αἰτίαν, ἀπεκρίνετο μὲ σκυθρωπότητα· διὰ νὰ λαλήσῃ σύ. Κατεφρόνει τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες τὸν ἐπέβητον καθ' ὑπερβολὴν, καὶ ἐπρόκρινε νὰ κατοικῇ εἰς τὴν Ἐφεσον, ὅπου κατεφρονεῖτο ἀπ' ὅλους.

Δὲν ἐδύνατο νὰ ἴδῃ ἄνθρωπον χωρὶς νὰ κλαύσῃ τὴν ἀνθρώπινον ἀδυναμίαν, καὶ ἀπὸ τὸ πείσμα του ὅτι δὲν ὑπᾶρχέ τι τῆς γνώμης του. Εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν κατήντησε τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μῖσός του, ὥστε ἀπεμακρύνθη παντάπασιν ἀπ' αὐτοὺς εἰς ὄρη φρικαλέα, ὅπου κἀνένα δὲν ἐβλέπεν· ἐκεῖ ἔζη στενάζων καὶ τρεφόμενος ἀπὸ χόρτα μόνον καὶ ὄσπρια.

Ἐνόμιζεν ὁ Ἡράκλειτος ὅτι τὸ πῦρ εἶναι ἡ πρωτίστη πάντος πράγματος ἀρχή· ὅτι τὸ πρῶτον τοῦτο στοιχεῖον πυκνούμενον, μεταβάλλεται εἰς ἀέρα. ὁ δὲ ἀήρ πυκνούμενος καὶ αὐτός, γίνεται ὕδωρ· καὶ τὸ ὕδωρ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, γῆ, καὶ ὅτι κατ' ἀναντιοτροπήν, ἡ μὲν γῆ ἀραιουμένη τρέπεται εἰς νερὸν, εἰς ἀέρα, εἰς πῦρ, τὴν πρώτην πάντων ἀρχήν.

Ὅτι τὸ πᾶν εἶναι πεπερασμένον, ὅτι ἕνας μόνον κόσμος ὑπάρχει ἐκ πυρὸς ὑφιστάμενος καὶ ἐκ πυρὸς ἀπολεσθησόμενος· ὅτι τὸ πᾶν γέμει ψυχῶν καὶ πνευμάτων· ὅτι οἱ θεοὶ δὲν ἔχουν παντελῶς πρόνοιαν· ὅσα δὲ συμβαίνουν εἰς τὸν κόσμον πρέπει ν' ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰμαρμένην.

Ὅτι ὁ ἥλιος δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' ὅσον φαίνεται καὶ ὅτι ὑπεράνω τοῦ ἀέρος ὑπάρχουν εἶδη σκαφῶν, τῶν ὁποίων τὸ κοῖλον μέρος εἶναι πρὸς ἡμᾶς γυρισμένον, καὶ εἰς αὐτὰς ἀναβαίνουν αἱ ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τὴν γῆν· αἱ μικραὶ δὲ αὐταὶ σφαῖραι ὡς γέμουσαι ἀπ' ἀναμμένας ἀναθυμιάσεις, λάμπουν καθὼς βλέπομεν, καὶ ταύτας ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἀστέρας. Αἱ δὲ ἐκλείψεις, τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης συμβαίνουν ὁπόταν αἱ σκάφαι αὐταὶ στρέφουν τὸ κοῖλον μέρος τῶν πρὸς τὸ ἀντίθετον εἰς τὴν γῆν. Τῶν δὲ διαφόρων φάσεων τῆς σελήνης ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ σκάφη τῆς στρέφεται κατ' ὀλίγον.

Περὶ δὲ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς ἔλεγεν ὅτι χάνει ὀλότελα τὸν καιρὸν τοῦ ὅποιος καταγίνει εἰς ζήτησίν τῆς· διότι εἶναι παντάπασιν ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ· τόσον βάθος ἔχει.

Ἡ σκληραγωγία ἐπροξένησεν εἰς τὸν Ἡράκλειτον δεινὴν τινα ἀσθένειαν, τὸν ὑδρώπικα, ὅθεν ἐστράφη εἰς τὴν Ἔφεσον διὰ νὰ θεραπευθῇ. Ἰπῆγε δὲ εἰς τοὺς ἰατροὺς, καὶ, ἐπειδὴ ἐλάλει πάντοτε δι' αἰνιγμάτων, τῶν εἶπεν αἰνιττόμενος

τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Εἴμπορεῖτε νὰ μεταβάλετε τὴν βρο-
χὴν εἰς ξηρὸν καὶ εὐδιον καιρὸν; Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἰατροὶ δὲν
ἐννοῦσαν τί ἔλεγεν, ὑπῆγεν εἰς φάτνην τινὰ βοῶν, καὶ
ἐχώθη εἰς τὴν κοπρίαν διὰ νὰ ἐκκενωθοῦν τὰ νερά· τὸσον
δὲ βαθέως, ὥστε δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἐξέλθῃ. Τινὲς λέ-
γουν, ὅτι τὸν κατέφαγαν οἱ σκύλοι μέσα εἰς τὴν κοπρίαν.
ἄλλοι δὲ, ὅτι ἀπέθανε μὴ δυνηθεὶς νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὸ
πάθος του. Ἦτο δὲ τότε εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα πέντε ἐτῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΙΟΣ

ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ

Ἐγεννήθη τὴν 70 Ὀλυμπιάδα, (π. Χ. 500), καὶ ἀπέθανε τὴν 88 εἰς ἡλικίαν ἐβδομήκοντα δύο ἐτῶν. (π. Χ. 428).

Ο ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ, υἱὸς τοῦ Ἡγήσιβούλου, ἐγνώρισε τὴν φυσικὴν πολὺ πλέον ἐκτενέστερον τῶν πρὸ αὐτοῦ φιλοσόφων. Ἦτο δὲ ἐκ τῶν Κλαζομενῶν, πόλεως τῆς Ἰωνίας, καὶ ἀπὸ γένος λαμπρότατον κατὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὰ μεγάλα του πλούτη. ἤκμαζε δὲ περὶ τὴν 76 Ὀλυμπιάδα.

Ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Ἀναξιμένους, μαθητοῦ τοῦ Ἀναξιμάνδρου, ὃς τις ἤκουσε τοῦ Θαλήτος, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν ὡς τὸν πρῶτον τῶν σοφῶν των. Ὁ Ἀναξαγόρας καθεδύνατο εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὥστε παρήτησε πᾶσαν ὑπόθεσιν δημόσιον ἢ μερικὴν καὶ προσηλώθη ὅλος εἰς αὐτήν· καὶ, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰς μελέτας του ἢ φροντὶς τοῦ συμφέροντός του, παρήτησεν ἔτι καὶ ὅσα εἶχεν. Εἰς μάτην οἱ γονεῖς του παρέσταινον εἰς αὐτὸν ὅτι ἐκ τῆς ἀμελείας του ἔμελλε νὰ χαθῆ ἡ κατάστασις του. Τοῦτο δὲν ἔκαμεν οὐδεμίαν ἐντόπωσιν εἰς τὴν πνευμάτου. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του κ' ἐνησχολήθη εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς. Εἰς ἓνα δὲ, ὃς τις τὸν ἐπέπληττε διὰ τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὴν πατρίδα του, ἐξ ἐναντίας, ἀπεκρίθη δακτυλοδεικτῶν τὸν οὐρανὸν, ἐγὼ τὴν ὑπερτιμῶ. Ἦλθε κ' ἐκατοίκησεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου μετέφερε τὴν Ἰωνικὴν σχολὴν, ἥτις ἀπὸ Θαλοῦ, ἀρχηγοῦ τῆς αἵρέσεως ταύτης, ἦτεν εἰς Μίλητον συστημένη, καὶ εἰς αὐτήν, εἰκοσαετῆς ὢν, ἤρχισε νὰ διδάσκῃ τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθησε τριάκοντα χρόνους.

Ἐφεραν μίαν ἡμέραν εἰς τοῦ Περικλέους τὴν οἰκίαν ἕνα κριὸν ἔχοντα εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου ἕνα κέρατον. Ὁ μάντις Λάμπων διεκήρυξε παρευθὺς ὅτι τοῦτο ἐσήμαινε τὴν ἔνωσιν τῶν δύο φατριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμέριζον τὰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ Ἀναξαγόρας, τοῦτο εἶπε, προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἐγκέφαλος δὲν ἐγέμιζε τὸ κρανίον, τὸ ὁποῖον ἦταν αὐγοειδές, καὶ ἔληγε κατὰ τινὰ τρόπον εἰς ὄξυ κατὰ τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς, ὅθεν ἤρχιζαν οἱ κλῶνοι τοῦ κέρατος. Ἀνέτεμε τὴν κεφαλὴν τοῦ κριοῦ ἔμπροσθεν ὄλου τοῦ πλῆθους, καὶ εὐρέθη ὡς ἔλεγε. Τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀναξαγόραν μεγάλην ὑπόληψιν· πλὴν δὲν ἔδωκεν ὀλιγωτέραν καὶ εἰς τὸν Λάμποντα· καθότι μετ' ὀλίγον καιρὸν, ἡ φατρία τοῦ Θουκιδίδου κατεβλήθη, καὶ ὅλαι τοῦ κράτους αἱ ὑποθέσεις ἐτέθησαν εἰς χεῖρας τοῦ Περικλέους.

Πιστεύεται ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐξέδωκε σύστημα φιλοσοφίας. Ἐδέχθη δὲ ὡς πρώτην ἀρχὴν τὸ ἄπειρον καὶ νοῦν τινὰ τακτοποιήσαντα τὴν ὕλην καὶ συνθέσαντα ἐκ ταύτης πάντα τὰ ὄντα ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν κόσμον· ἐκ τούτου λαβόντες ἀφορμὴν οἱ φιλόσοφοι τοῦ καιροῦ τοῦ τὸν ὠνόμασαν νοῦν. Δὲν ἐδόξαζε δὲ ὅτι ὁ νοῦς οὗτος παρήγαγεν ἐκ τοῦ μηδενός τὴν ὕλην, ἀλλὰ μόνον ὅτι τὴν ἐτακτοποίησεν. Ἐν ἀρχῇ, ἔλεγε, τὰ πάντα ἦσαν συμμιγμένα, καὶ ἔμειναν εἰς τοιαύτην σύγχυσιν, ἕως οὗ ἕνας νοῦς τὰ ἐχώρισε, καὶ διέθεσεν ἕκαστα εἰς τὴν τάξιν τὴν ὁποίαν βλέπομεν. Ὁ Ὀβίδιος παρέστησε κάλλιστα τὰ δόγμα τοῦτο κατ' ἀρχὰς τῶν μεταμορφώσεών του.

Περιπλέον ὁ Ἀναξαγόρας δὲν ἀνεγνώριζεν ἄλλον θεὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου παρὰ τὸν νοῦν τοῦτον. Τόσον δὲ ἀπεστρέφετο τοὺς ψευδεῖς θεοὺς, τοὺς ὁποίους ἐλάτρευεν ὅλη ἡ βέβηλος ἀρχαιότης, ὥστε ὁ Λουκιανὸς ἔπλασεν ὅτι κατεκεραυνώθη

ἀπὸ τὸν Δία, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς θεϊτικὰς καταφρονήσεώς του.

Ἐδόξαζεν ὅτι δὲν ὑπάρχει κενὸν εἰς τὴν φύσιν· ὅτι τὸ πᾶν εἶναι πλήρες, καὶ ὅτι κάθε σῶμα, ὅσον καὶ ἂν ᾖ μικρὸν, δύναται νὰ διαιρεθῇ ἐπ' ἄπειρον, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν ὑπῆρχέ τις λεπτόνους καὶ ἐπιτήδειος διὰ νὰ διαιρέσῃ τὸν πόδα ἑνὸς μικροῦ ζωῦφίου, εἰμπόρει μὲ τὰ μερίδια νὰ σκεπάσῃ ὁλόκληρως ἑκατὸν χιλιάδας ἑκατομμύρια οὐρανοῦ, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἀπαντλήσῃ ὅσα μέρη ἤθελαν μείνει ἔτι εἰς διαιρέσιν, ἐπειδὴ πάντοτε ἤθελαν μείνει ἄπειρα.

Ἐνόμιζεν ὅτι πᾶν σῶμα συνίσταται ἀπὸ μόρια ὁμογενῆ· τὸ αἷμα, παραδείγματος χάριν, σχηματίζεται ἀπὸ μόρια αἵματος· τὸ ὕδωρ ἀπὸ μόρια ὕδατος, καὶ τὰ λοιπὰ οὕτως. Τὴν ὁμοιότητα δὲ ταύτην τῶν μερῶν ὠνόμαζεν ὁμοιομέρειαν. Ἴδου μὲ ποῖον τρόπον ὁ Διογένης Λαέρτιος ἐκθέτει τὸ σύστημά του.

Ὅταν δέ τις ἀντέτεινεν εἰς αὐτὸν, ὅτι τάχα ἀναγκαιῶς ἔπρεπε τὰ σώματα νὰ ᾖ σύνθετα ἀπὸ μόρια ἑτερογενῆ, διότι τὰ ὄσᾶ τῶν ζώων ὀγκοῦνται χωρὶς τὰ ζῶα νὰ τρώγουν ὄσᾶ, τὰ νεῦρά των αὐξάνουν χωρὶς νὰ τρώγουν νεῦρα· τὸ αἷμα πληθύνεται χωρὶς νὰ πίνουν αἷμα· ἀπεκρίνετο ὅτι κατ' ἀλήθειαν δὲν ὑπάρχει σῶμα εἰς τὸν κόσμον συνιστάμενον ἀπλῶς ἀπὸ μόρια ὁμοιογενῆ. Τὰ χόρτα, παραδείγματος χάριν, ἐμπεριέχουν σάρκα, αἷμα, κόκκαλα, νεῦρα· καθότι βλέπομεν τὰ ζῶα τρεφόμενα ἐξ αὐτῶν. Πᾶν δὲ σῶμα λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν του ἀπὸ τὴν ὕλην, ἣτις ὑπερισχύει εἰς τὴν σύμμειξιν του· παραδείγματος χάριν· σῶμα τί, διὰ νὰ ὀνομασθῇ ξύλον, ἢ χόρτον, ἀρκεῖ νὰ συντίθεται ἀπὸ μεγαλύτερον ἀριθμὸν μορίων ξύλου ἢ χόρτου, παρ' ἀπ' ἄλλου τινὸς, καὶ τὰ μόρια τοῦ ξύλου ἢ χόρτου νὰ εὐρίσκωνται πολυάριθμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος.

Ἐδόξαζεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι μύδρος διάπυρος ὀγκωδέστερος τῆς Πελοποννήσου· ἡ δὲ σελήνη σῶμα σκοτεινὸν καὶ κατοικημένον, καὶ ὅτι ἔχει ὄρη καὶ κοιλάδας ὡς καὶ ἡ γῆ. Οἱ δὲ κρηῆται ὅτι εἶναι σωροὶ πλανωμένων ἀσέρων, οἵτινες συναπαντῶνται κατὰ τύχην, καὶ διαχωρίζονται πάλιν κατὰ καιροῦς· ὅτι ὁ ἄνεμος γίνεται ὁπόταν ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου ἀραιώνει τὸν ἀέρα· ὅτι ἡ βροντὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν τῶν νεφῶν, αἱ δὲ ἀστραπαὶ ἀπὸ τὴν ἔκτριψιν τῶν αὐτῶν· ὅτι οἱ σεισμοὶ προξενοῦνται ἀπὸ τὸν ἐγκλειόμενον ἀέρα εἰς ἄντρα ὑπόγεια· ἡ δὲ πλημύρα τοῦ Νείλου αἰτίαν ἔχει τὰς χιόνας τῆς Αἰθιοπίας, αἱ ὁποῖαι ἀναλυόμεναι εἰς καιροῦς τινὰς σχηματίζουν χειμάρρους ὑδάτων, οἵτινες συρρέουσι πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου.

Ὁ Ἀναξαγόρας ἐνόμισεν ὅτι ὁ ἀήρ εἶναι τὸ ποιητικὸν αἷτιον τῆς κινήσεως τῶν ἀστρον. Εἰς ὅποιον δὲ τοῦ ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἀντίφασις τοῦτο, διότι τὰ ἀστρα πηγαινοέρχονται μεταξὺ τῶν δύο τροπικῶν, ἀπεκρίνετο, ὅτι ταῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν θλίψιν τοῦ ἀέρος, ὁ ὁποῖος ὠθεῖ καὶ ἀνωθεῖ τὰ ἀστρα ὡς ἐλατήριον ὅταν φθάσουν εἰς τινὰ βαθμόν.

Ἐνόμιζε πλατεῖαν τὴν γῆν, ἥτις, ὡς οὔσα βαρυτέρα ὄλων τῶν στοιχείων, κεῖται εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ κόσμου· τὰ δὲ ἐπὶ ταύτης ῥέοντα ὕδατα ἀραιοῦνται ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, ὅστις μεταβάλλων ταῦτα εἰς ἀτμοὺς τὰ ὑψώνει μέχρι τῆς μεσαίας στάσεως τοῦ ἀέρος ἀπόπου πίπτουν πάλιν εἰς βροχὴν.

Τὴν νύκτα ἐν καιρῷ εὐδίας βλέπομεν εἰς τὸν οὐρανὸν κυκλοειδῆ τινὰ λευκότητα ὀνομαζομένην Γαλαξίαν. Τινὲς τῶν παλαιῶν ἐφαντάσθησαν ταύτην ὡς ὁδὸν, διὰ τῆς ὁποίας ἤρχοντο οἱ κατώτεροι θεοὶ εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ

μεγάλου Διός· ἄλλοι δὲ ὡς τόπον, ὅπου αἱ ψυχαὶ τῶν ἡρώων ἀνίπταντο μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων των. Ὁ Ἀναξαγόρας, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ παλαιοὶ σοφοί, ἠπατήθη καὶ αὐτός· ἐνόμισεν ὅτι εἶναι ἀνάκλασις τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου, ἢ ὁποῖα φαίνεται οὕτως· διότι μεταξὺ τοῦ Γαλαξίου καὶ τῆς γῆς δὲν ὑπάρχει κανὲν φαεινὸν ἄστρον, ἱκανὸν ν' ἀμαυρώσῃ τὸ ἀντανακλιώμενον τοῦτο φῶς.

Ἐδόξαζεν ὅτι τὰ πρῶτα ζῶα παρήχθησαν ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς ὑγρασίας, μετὰ δὲ ταῦτα διεφύλαξαν τὸ γένος των διὰ τοῦ τίκτειν.

Δίθος τις ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ἐσυμπέρανεν ἀμέσως ὅτι ὁ οὐρανὸς πρέπει νὰ σύγκειται ἀπὸ λίθους· ὅτι τῆς οὐρανίου καμάρας ἢ ταχύτης εἶναι πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἂν ἡ βιαία κινήσεις αὕτη διεκόπτετο μίαν μόνην στιγμὴν, ἐν ἀκαρεῖ ὅλη τοῦ κόσμου ἢ μηχανὴ ἤθελεν ἀνατραπῆ.

Ἐκοινοποίησε μίαν ἡμέραν ὅτι ἔμελλε νὰ πέσῃ μία πέτρα ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἐπέσε τῷ ὄντι μία εἰς τὸν Αἰγὸς ποταμόν.

Ὅ,τι σήμερον εἶναι ξηρὰ, ἔλεγεν, ἄλλοτε θὰ ἦναι θάλασσα, καὶ ὅ,τι σήμερον εἶναι θάλασσα ἄλλοτε θέλει εἶσθαι ξηρὰ. Ἐρωτηθεὶς, ἂν ποτὲ τὰ ὄρη τῆς Λαμψάκου θὰ καταντήσουν θάλασσα· ναί, ἀπεκρίθη, ἐὰν ὁ καιρὸς δὲν λείψῃ.

Ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν συνίσταται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως· καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν τις τὸν ἐρωτοῦσε τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἀπεκρίνετο· διὰ νὰ θεωρῶ τὸν οὐρανόν, τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄλλα θεάματα.

Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τίνος, ποῖος εἶναι ὁ εὐδαιμονέστερος εἰς τὸν κόσμον· κανεὶς ἀπ' ὅσους σὺ στοχάζεσαι, ἀπεκρίθη·

και δὲν εὐρίσκεται εἰμὴ ματχζὺ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους θεωρεῖς ὡς δυστυχεῖς.

Ἀκούσας μίαν ἡμέραν τινὸς νὰ παραπονῆται ὅτι θ' ἀποθάνῃ εἰς ξένον τόπον· τί πρὸς ταῦτο; τοῦ εἶπεν ὁ Ἀναξαγόρας, δὲν εἶναι μέρος εἰς τὸν κόσμον, ὅπου δὲν ὑπάρχει δρόμος φέρων εἰς τὸν ἄδην.

Τοῦ ἔφεραν μίαν ἡμέραν τὴν ἀγγελίαν ὅτι ὁ υἱὸς του ἀπέθανεν· ἐδέχθη δὲ ταύτην χωρὶς παραμικρὰν συγκίνησιν· ἤξευρα, εἶπεν, ὅτι ἐγέννησα θνητόν· καὶ παρευθὺς ὑπῆγε· καὶ τὸν ἔθαψεν ὁ ἴδιος.

Ἡ ὑπόληψις, τὴν ὁποίαν ὁ φιλόσοφος οὗτος εἶχεν εἰς Ἀθήνας διήρκεσε μέχρι τινός. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐγκάλεσαν ἔμπροσθεν τῶν ἀρχόντων καὶ τὸν κατηγόρησαν δημοσίως. Τὰ αἷτια δὲ τῆς κατηγορίας του ἀναφέρονται ποικιλοτρόπως· ἡ κοινωτέρα γνώμη εἶναι ὅτι κατηγορήθη δι' ἀσεβείαν, ἐπειδὴ ἐτόλμα νὰ ἐπιμένῃ ὅτι ὁ ἥλιος, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευον ὡς θεόν, ἄλλο δὲν ἦτον παρά μύδρος διάπυρος. Ἄλλοι λέγουν ὅτι, παρεκτὸς τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀσεβείας, κατηγορήθη καὶ διὰ προδοσίαν. Μαθὼν δὲ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, δὲν ἐταράχθη διόλου· εἶναι πολὺς καιρὸς, ἀπεκρίθη, ἀφοῦ ἡ φύσις, ἐψήφισε καὶ κατ' αὐτῶν τὸ ἴδιον.

Ὁ Περικλῆς, ὅστις ἐχρημάτισε μαθητὴς του, τὸν ὑπερασπίσθη μὲ τὴν ζέσιν, ὥστε οἱ δικάσται ἐμετρίασαν τὴν ποινὴν, καταδικάσαντες αὐτὸν εἰς πέντε μόνον ταλάντων πρόστιμον καὶ εἰς ἐξορίαν. Ὁ Ἀναξαγόρας ὑπέφερε τὴν καταδρομὴν ταύτην μὲ πολλὴν σταθερότητα. Μετεχειρίσθη δὲ τὸν καιρὸν τῆς ἐξορίας του εἰς τὰ νὰ περιηγῆται τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλα μέρη διὰ νὰ συναναστραφῆ τοὺς εὐδημόνας καὶ γνωρίσῃ τὰ ἦθη τῶν ξένων. Ἀφοῦ δὲ εὐχα-

ρίστησε τὴν περιέργειάν του, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Κλαζομενάς, τόπον τῆς γεννήσεώς του, ὅπου ἰδὼν ὅλα τὰ πράγματα τοῦ ἀκαλλιέργητα καὶ παντάπασιν ἡμελημένα, εἶπεν ἂν αὐτὰ δὲν ἐχάνοντο ἤθελα χαθῆ ἐγώ.

Ὁ Ἀναξαγόρας ἐφρόντισεν ἐξαιρέτως διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Περικλέους, καὶ τοῦ ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τὴν ἐπιστάσιαν τῶν ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς δὲν ἔδειξε πρὸς αὐτὸν ὅλην τὴν ἀνήκουσαν εὐγνωμοσύνην, κ' ἐκατηγορήθη ὡς ὀλίγον ἀμελήσας ἐπὶ τέλους τὸν διδάσκαλόν του.

Βλέπων δὲ ἑαυτὸν πρεσβύτην, πένητα κ' ἐγκαταλελειμμένον, ἐπεριτυλίχθη εἰς τὸν τρίβωνά του, καὶ ἀφέθη, ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνας. Ὁ Περικλῆς μαθὼν τοῦτο, ὑπῆγεν ὅσον τάχος καὶ ἤρε τὸν Ἀναξαγόραν· τὸν παρεκάλεσε μὲ μεγάλην ἐπιμονὴν ν' ἀλλάξῃ τὴν ἀπόφασίν του· ἐκλυσε τὴν δυστυχίαν τῆς ἐπικρατείας, ἣ ὁποία ἔχανε τὸν μέγαν τοῦτον ἄνδρα, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἐδικήν του, διότι ἐσερεῖτο ἓνα πιστὸν σύμβουλον. Ὁ Ἀναξαγόρας τοῦ ἔδειξε τὸ πρόσωπόν του νεκρούμενον καὶ, ὦ Περικλεις, τοῦ λέγει, οἱ ἔχοντες χρεῖαν λύχνου φροντίζουν νὰ τοῦ βάλλουν λάδι.

Ὁ Δασέρτιος Διογένης ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας ἀπέθανεν εἰς Δάμφακον, καὶ ὅτι, εἰς τὴν ὥραν τῆς ἀποπνεύσεώς του, οἱ πρῶτιστοι τῆς πόλεως τὸν ἠρώτησαν ἂν ἤθελε νὰ τοὺς παραγγείλῃ τί. Τοὺς παρήγγειλε δὲ νὰ δίδουν κατ' ἔτος ἀνακωχὴν εἰς τὰ παιδία, καὶ νὰ τὰ ἐπιτρέπουν νὰ παίζουσι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς του. Τὸ ἔθος δὲ τοῦτο ἐφυλάχθη ἔκτοτε πολὺν καιρόν. Ὁ Ἀναξαγόρας ἦτον εἰς ἡλικίαν ἐβδομήκοντα δύο ἐτῶν ὅταν ἀπέθανε. Τοῦτο συνέβη τὴν 88 Ὀλυμπιάδα.

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 3 ἔτος τῆς 77 Ὀλυμπιάδος (π. Χ. 470) καὶ
ἀπέθανε τὸ 3 τῆς 105 (π. Χ. 358), ζήσας
ἔτη ἑκατὸν ἑννέα.

Η ΚΟΙΝΟΤΕΡΑ γνώμη εἶναι, ὅτι ὁ φιλόσοφος Δημόκριτος ἦτον Ἀβδηρίτης, ἐνῶ ἄλλοι βεβαιόνουν ὅτι ἦτο Μιλήσιος καὶ ὠνομάσθη Ἀβδηρίτης, ἐπειδὴ ἐτραβίχθη εἰς τὰ Ἄβδηρα. Κατὰ πρῶτον ἐσπούδασε πλησίον τῶν Μάγων καὶ Χαλδαίων, τοὺς ὁποίους ὁ Ξέρξης ἀφῆκεν εἰς τοῦ πατρὸς του τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε μείνει ὁπότεν ἦρχετο κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπ' αὐτοὺς ἐδιδάχθη, τὴν θεολογίαν καὶ ἀστρονομίαν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν φιλόσοφον Δεύκιππον, ὃς τις τὸν ἐδίδαξε τὴν φυσικὴν. Εἶχε δὲ τόσον ἔρωτα διὰ τὴν σπουδὴν, ὥστε διημέρευε κατάκλειστος εἰς μικρὰν καλύβην ἐν τῷ μέσῳ κήπου τινός.

Μίαν ἡμέραν ὁ πατήρ του ἔφερεν εἰς αὐτὸν ἕνα βοῦν διὰ νὰ τὸν θυσιάσῃ, τὸν ὁποῖον ἔδρασε εἰς γωνίαν τινὰ τῆς καλύβης του· ἀλλ' ἡ μεγάλη προσήλωσις τοῦ Δημόκριτου τὸν ἐμπόδισεν, ὅχι μόνον ν' ἀκούσῃ τί εἶπεν ὁ πατήρ του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἴδῃ τὸν βοῦν δεμένον πλησίον του, ἕως οὔ ὁ πατήρ του ἐλθὼν ἐκ δευτέρου τὸν ἀντέκοψεν ἀπὸ τὴν βαθεῖαν μελέτην του δείξας τοῦτον εἰς αὐτόν.

Ἄφοῦ πολὺν καιρὸν ὁ Δημόκριτος ἔμεινε μαθητεύων κοντὰ εἰς τὸν Δεύκιππον, ἀπεφάσισε, νὰ περιέλθῃ ξένους τόπους διὰ νὰ συνδιαλεχθῇ μὲ τοὺς ἐπιστήμονας καὶ νὰ πλουτίσῃ τὸ πνεῦμά του ἀπὸ παντὸς εἶδους γνώσεως. Ὄθεν διεμοίρασε μὲ τοὺς ἀδελφοὺς του τὴν περιουσίαν τοῦ πα-

τρός του, ἐκ τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐκράτησεν ὅσα ἦσαν εἰς μετρητά. Εὐχαρηστήθη δὲ εἰς αὐτὰ, ἂν καὶ τὸ μικρότερον τῆς κληρονομίας μερίδιον, ὡς εὐχρηστότερα πρὸς ὅσα ἔξοδα ἔμελλε νὰ κάμῃ διὰ τὰς φιλοσοφικὰς πείρας του καὶ διὰ τὰς περιγήσεις του. Ἰπῆγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔμαθε τὴν γεωμετρίαν· ἐκείθεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τοὺς Χαλδαίους. Τέλος ἐκ περιεργείας κατήντησε καὶ μέχρι τῶν Ἰνδιῶν διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν ἐπιστήμην τῶν γυμνοσοφιστῶν. Ἠγάπα μὲν νὰ γνωρίζῃ τοὺς σπουδαίους, δὲν ἤθελε δὲ νὰ γνωρίζεται ἀπὸ κανένα. Λέγουν ὅτι διέτριψεν ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας, ὅπου εἶδε τὸν Σωκράτην, χωρὶς ὅμως νὰ γίνῃ γνωστὸς εἰς αὐτόν. Τοιοῦτον ἰδίωμα εἶχε νὰ ζῇ ἀφανής· ἐνίοτε μάλιστα ἔμενεν εἰς σπήλαια καὶ εἰς μνήματα διὰ νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ ἐξευρίσκῃ ποῦ ἦτον. Ἐφανερῶθη μ' ὄλον τοῦτο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Δαρείου· καὶ μίαν ἡμέραν, ὅτε ὁ ἀναξ οὗτος ἦτο περίλυπος διὰ τὸν θάνατον τῆς ἐρασμιωτέρας τῶν γυναικῶν του, ὁ Δημόκριτος διὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὴν ἀναστήσῃ, ἂν ὅμως ὁ Δαρεῖος τοῦ ἐπρομήθευε, καθ' ὅλας τὰς ἐπικρατείας του, τρεῖς ἀνθρώπους εἰς τοὺς ὁποίους ποτὲ λυπηρὸν δὲν συνέβη, καθότι ἤθελε χαράξῃ τὰ ὀνόματά των ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ἀποθανούσης βασιλίσσης· πλὴν εἰς ὅλην τὴν Ἀσίαν οὐδ' ἓνας τοιοῦτος δὲν εὑρέθη. Ὁ φιλόσοφος ἔλαβεν ἐκ τούτου ἀφορμὴν νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν Δαρεῖον, ὅτι δὲν ἔπραττεν ὀρθῶς παραδιδόμενος εἰς τὴν θλίψιν, ἐπειδὴ κανεὶς εἰς τὴν ὑφήλιον πᾶσαν ἄλυπος δὲν ὑπάρχει.

Ἐπιστρέψας ὁ Δημόκριτος εἰς τὰ Ἄδδηρα ἔζησε μόνος καὶ πάμπτωχος, διότι ἐξώδευσεν ὅλην του τὴν κατάστασιν εἰς τὰς πείρας καὶ περιγήσεις του. Ὁ ἀδελφός του Δά-

μαστις τοῦ ἐχορήγει ὀλίγα τινὰ πρὸς τροφήν του. Κατὰ νόμον τινά, οἱ διασκορπίζοντες τὸ ἔχειν των ἐθάπτοντο εἰς τὴν τάφον τοῦ πατρὸς των. Ὁ δὲ Δημόκριτος, ὅστις ἦτον ἔνοχος εἰς τοῦτο, καὶ δὲν ἤθελεν οἱ ἐχθροὶ του νὰ ἔχουν αἰτίαν νὰ τὸν ἐπιμέμφωνται, ἀνέγνωσεν ἔμπροσθεν ὄλου τοῦ λαοῦ ἓν ἐκ τῶν συγραμμάτων του καλούμενον ΔΙΑΚΟΣΜΟΝ. Τόσον δὲ ὠραῖον ἐφάνη τὸ πόνημα τοῦτο, ὥστε ὁ Δημόκριτος, ὄχι μόνον δὲν ὑπέπεσεν εἰς τοῦ νόμου τὴν αὐστηρότητα, ἀλλὰ καὶ ἐτιμήθη μὲ δῶρον πεντακοσίων ταλάντων, καὶ μὲ ἀνδριάντας ἰδρυθέντας εἰς τὴν ἀγοράν.

Ὁ Δημόκριτος ἐγελοῦσεν ἀκαταπαύστως. Ὁ ἐνδελεχὴς γέλωσ τοῦ προῆλθεν ἀπὸ βαθεῖαν μελέτην τῆς ἀνθρωπίνου ἀδυναμίας καὶ ματαιότητος, ἣτις μᾶς κάμνει νὰ συλλάβωμεν μυρίους γελοιώδεις στοχασμοὺς εἰς τόπον ὅπου ἐνόμιζε πάντα ἐκ τύχης κρεμώμενα καὶ ἐκ τυχηρᾶς συναντήσεως τῶν ἀτόμων. Ὁ Ἰουβενάλης αἰνιττόμενος τὴν πόλιν Ἄβδηρα, τῆς ὁποίας ὁ ἀήρ εἶναι πυκνότατος, οἱ δὲ ἄνθρωποι βαρύνοντες, λέγει ὅτι ἡ σοφία τοῦ φιλοσόφου τούτου μᾶς δίδει νὰ καταλάβωμεν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γεννηθῶσι μεγάλοι ἄνδρες καὶ εἰς τόπους, τῶν ὁποίων οἱ λαοὶ εἶναι εἰς ἄκρον ἀπειρόκαλοι. Ὁ αὐτὸς ποιητὴς λέγει ὅτι ὁ Δημόκριτος ἐγέλα ἐπίσης διὰ τὴν θλίψιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν χαρὰν τῶν ἀνθρώπων, καὶ παρασταίνει τὸν φιλόσοφον τοῦτον ὡς πνεῦμα σταθερὸν καὶ ἀκλόνητον, καὶ ὡς ἄνθρωπον ἔχοντα σιδηροδέσμιον τὴν τύχην ὑπὸ τοὺς πόδας του.

Νομίσαντες αὐτὸν οἱ Ἄβδηρῖται φρενοβλαβῆ, ὡς ἀδικόπως γελῶντα, ἐπροσκάλεσαν τὸν Ἰπποκράτην διὰ νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ. Οὗτος δὲ, ἐλθὼν εἰς Ἄβδηρα μὲ ἰατρικὰ, ἐπρόσφερε κατὰ πρῶτον γάλα εἰς τὸν Δημόκριτον, ὃς τις, ἔφοῦ τὸ ἐκύτταξεν, εἶπεν· ἰδοὺ γάλα μαύρης καὶ πρωτο-

τόκου αἰγός, καὶ ἦτο τῶντι. Ὁ Ἰπποκράτης ἐθαύμασεν πῶς τάχα ἐδυνάθη νὰ γνωρίσῃ τοῦτο. Συνομιλήσας δὲ κάμποσον μὲ τὸν φιλόσοφον τοῦ τον, ἔμεινεν ἔκθαμβος διὰ τὴν μεγάλην σοφίαν καὶ τὰς παραδόξους γνώσεις του καὶ εἶπεν· οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ὄχι ὁ φιλόσοφος, ἔχουν χρείαν ἐλλεβόρου. Ὁ Ἰπποκράτης ἐπέστρεψε μὲ μεγάλην ἔκπληξιν.

Ὁ Δημόκριτος, κατὰ τὸν διδάσκαλόν του Λεύκιππον, ἐδόξαζεν ὅτι αἱ πρῶται ἀρχαὶ παντὸς πράγματος εἶναι τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν.

Ὅτι τίποτε δὲν γίνεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, οὐδὲ φθίρεται εἰς τὸ μὴ ὄν.

Ὅτι τὰ ἄτομα δὲν εἶναι ὑποκείμενα οὔτε εἰς φθοράν, οὔτε εἰς μεταβολήν· καθότι ἡ ἀπαθὴς στερότης των ἐφυλάττειν αὐτὰ ἀπὸ πᾶσαν ἀλλοίωσιν.

Ἐδιῴσχυρίζετο ὅτι ἐκ τῶν ἀτόμων ἐσχηματίσθησαν ἄπειροι κόσμοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος μέλλει νὰ χαλῆ εἰς τὸ πέρασ τινὸς καιροῦ, ἐκ δὲ τῶν λειψόνων του θέλει μορφωθῆ ἄλλος.

Ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε τὸ αὐτὸ μὲ τὸ πνεῦμα, εἶναι ὁμοίως συνθεμένη ἀπὸ τὴν συνδρομὴν αὐτῶν τῶν ἀτόμων, καθὼς καὶ ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα· ὅτι τὰ ἄτομα ταῦτα κινοῦνται συστρεφόμενα, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ γεννητικὸν αἷτιον ὅλων τῶν ἄστρον· ἐπειδὴ δὲ ἡ συστροφὴ εἶναι πάντοτε μονοειδής, διὰ τοῦτο ὁ Δημόκριτος ἐδέχετο τὴν εἰμαρμένην καὶ ἐνόμιζε πάντα ὑπ' ἀνάγκης γινόμενα.

Ὁ Ἐπίκουρος, ὅς τις οἰκοδόμησεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν μὲ τὸν Δημόκριτον θεμελίων, μὴ θέλων νὰ δεχθῆ τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἠναγκάσθη νὰ ἐπινοήσῃ τὴν κίνησιν τῆς ἀποκλείσεως, περὶ τῆς ὁποίας θέλομεν ὁμιλήσει εἰς τὸν βίον του.

Ὁ Δημόκριτος ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι διαχυμένη καθ' ὅλον τὸ σῶμα· ἡ δὲ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν αἰσθησιν εἰς ὅλα του τὰ μέρη, εἶναι ὅτι πᾶν ἄτομον τῆς ψυχῆς ἀνταποκρίνεται μὲ πᾶν ἄτομον τοῦ σώματος.

Περὶ δὲ τῶν ἄστρον ὁ Δημόκριτος ἐνόμιζεν ὅτι κινουῦνται εἰς διαστήματα παντάπασιν ἐλεύθερα, καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχουν σφαῖραι στερεαὶ εἰς τὰς ὁποίας νὰ ᾔηται προσκολλημένα· ὅτι ἡ κίνησις αὐτῶν εἶναι μία καὶ ἀπλή, ἡ πρὸς τὴν δύσιν· ὅτι αἰωρήθησαν ἀπὸ βύελλαν ροώδους τινὸς ὕλης, κέντρον τῆς ὁποίας ᾔητον ἡ γῆ, καὶ ὅτι ἕκαστον τῶν ἄστρον, ὅσον πλησιέστερα τῆς γῆς εὐρίσκεται, τόσο ἀργώτερα κινεῖται, καθότι ἡ βιαία κίνησις τῆς περιφορᾶς ἀδυνατίζει κατ' ἥλιγον πρὸς τὸ κέντρον· καὶ οὕτως, ὅσα φαίνονται ὡς κινούμενα πρὸς τὴν ἀνατολὴν, εἶναι τὰ κινούμενα βραδύτερον πρὸς τὴν δύσιν, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, κινούμενοι ταχύτερον τῶν ἄλλων ἄστρον, ἀποπληροῦν τὴν περιόδον των εἰς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, ὁ ἥλιος, ὅστις κινεῖται ἀργώτερα, ἀποπληροῖ τὸν δρόμον του εἰς εἰκοσιτέσσαρας καὶ τινα λεπτά· ἡ δὲ σελήνη, ἡ ὁποία κινεῖται βραδύτερα ὅλων τῶν λοιπῶν ἄστρον, ἀποπληροῖ τὴν περιόδον τῆς εἰς σχεδὸν εἰκοσιπέντε ὥρας· εἰς τρόπον ὥστε δὲν κινεῖται, ἔλεγεν, ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τοὺς ἀνατολικωτέρους ἀστέρας, ἀλλ' ἀφίεται ὀπίσω ἀπὸ τοὺς δυτικωτέρους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τριάκοντα ἡμέρας τὴν προφθάνουν.

Λέγουσιν ὅτι, ἡ μεγάλη ἔφεσις, τὴν ὁποίαν ὁ Δημόκριτος εἶχε διὰ τὴν μελέτην, τὸν ἔκαμε τέλος νὰ τυφλωθῇ ὁ ἴδιος διὰ νὰ ἀναγκάζεται νὰ μὴ προσηλιώνεται εἰς ἄλλο τί. Ἐξέθεσεν εἰς τὸν ἥλιον μίαν πλάκα ἐκ χαλκοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, αἱ ἀντανεκλώμεναι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου προσέβαλον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ τούτων ἡ θερμότης τοῦ ἔφερε τὴν τύφλωσιν.

Αίσθανόμενος ἑαυτὸν βεβαρημένον ἀπὸ τὸ γῆρας καὶ πλησίον τοῦ θανάτου, εἶδεν ὅτι ἡ ἀδελφή του ἦτον εἰς μεγάλην λύπην, ὡς φοβουμένη μὴν ἐκεῖνος ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ἑορτῆς τῆς Δήμητρος. καὶ τὸ πένθος τὴν ἐμποδίσῃ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰς τελετὰς τῆς θεᾶς. Ὁ Δημόκριτος ἔλαβε ζεστὰ ψωμιά, τῶν ὁποίων ἡ ὀσμὴ τὸν ὠφελοῦσε, συντηροῦσα τὴν φυσικὴν του θερμότητα· παρελθουσῶν δὲ τῶν τριῶν ἡμερῶν τῆς ἑορτῆς, ἐπρόσταξε καὶ τὰ ἔβγαλαν· μετὰ δὲ τοῦτο ἐξέπνευσεν ἀμέσως. Ἦτο δὲ τότε εἰς ἡλικίαν ἑκατὸν ἑννέα χρόνων, κατὰ τὴν κοινωτέραν γνώμην.
